

BAAS PARTİSİ VE ARAP BAHARI¹

Ba'ath Party And The Arab Spring

Reference: Tansü, Y.E. & Mustafa, M.K. (2020). "Baas Partisi Ve Arap Baharı", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 6(31): 669-673.

Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ

Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Öğretim Üyesi, Gaziantep/TÜRKİYE

Muhammed Kubilay MUSTAFA

Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimleri Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep/TÜRKİYE

ÖZET

Orta Doğu'da, Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini kaybettiği alanlarda yönetim biçimi manda, ulus devlet ve çoğunlukla monarşi olan birçok devlet kurulmuştur. Bu dönemde kurulan devletlerden biri de Suriye'dir. Suriye'de yönetim boşluğunun giderilmesi çalışmaları yaklaşık 80 yıl öncesine dayanmaktadır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında bölgede kurulan Fransız manda yönetimi birleştirici olmaktan çok ayrıştırıcı bir rol üstlenmiştir. Fransa, Suriye'de Sünni çoğunluğa karşı azınlık durumundaki dini grupları kayırmış ve ülke yönetiminde etkin hale getirmiştir. Günümüzde yaşanan çatışma iklimlerinin temeli de bu dönemde atılan, ayrıştırıcı adımlardan kaynaklanmaktadır. Fransa manda yönetimi döneminde Suriye'de, merkezi Şam ve Halep olan iki devlet, ayrıca birer tane de Alevi-Dürzi devleti kurulmuştur. Bu yönetimler, varlıklarını 40'lı yıllara değin sürdürmüştür. Pan-Arabizm temelli Baas Partisi'nin kuruluşu da bu döneme denk gelmektedir. Baas Partisi bir darbe girişimi ile 1963 yılında Suriye iktidarını ele geçirmiştir. Bu partinin temelinde Arap milliyetçiliği olsa da Araplar arasında da tam bir birlik sağlayamamıştır. Baas Partisi'nin Suriye'deki asıl iktidarı, 1970-2000 yılları arasında başkanlık yapan Hafız Esad dönemi ile şekillenmiştir. Sonrasında ise oğlu Beşar Esad yönetimi devralmış ve 2011 yılına kadar iktidarını sorunsuz sürdürmüştür. 2010 yılı Orta Doğu'da demokrasi ve daha iyi bir yönetim için halk isyanlarının başladığı, Arap Baharı diye adlandırılan bir dönemin ilk kıvılcımının ateşlendiği yıl olmuştur. Tunus'ta 2010 yılı aralık ayında başlayan ve nerdeyse bütün Orta Doğu'ya yayılan, özgürlük, demokrasi ve eşitlik isteyen halkların ayaklanmaları birçok ülkede çözüme ulaşsa da Suriye'de sonuçsuz kalmıştır. Bu durumun birçok sebebi olmakla birlikte ülke üzerinde dış güçlerin etkisi bu sebeplerin en önemlisi olarak görülebilir.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Baas Partisi, Manda Yönetimi, Pan-Arabizm, Suriye.

ABSTRACT

In the Middle East, in areas where the Ottoman Empire lost its domination, many states with, mandate state, nation state, and mostly monarchy state were established. One of the states established in this period is Syria. The efforts to overcome the administrative gap in Syria go back nearly 80 years. The French buffalo management established in the region after the First World War has a distinctive role rather than unifying. Despite the Sunni majority in Syria, France favored minority religious groups and made them effective in the country's administration. The basis of today's conflict climates stems from the discriminatory steps taken during this period. During the mandate period of France, two states, the center of Damascus and Aleppo, and one Alevi-Druze state were established in Syria. These administrations continued their existence until the 40s. The establishment of the Pan-Arabism based Baath Party coincides with this period. The Baath Party seized the Syrian power in 1963 with an attempted coup. Although Arab nationalism was the basis of this party, it could not achieve a complete unity among the Arabs. The main power of the Ba'ath Party in Syria was shaped by the period of Hafez Assad, who chaired between 1970 and 2000. Later, his son Bashar Assad took over the administration and continued his power until 2011. 2010 was the year when the popular revolts started for democracy and a better administration in the Middle East and the first spark of a period called the Arab Spring was fired. Although the uprisings of people who started in Tunisia in December 2010 and spread to almost the entire Middle East, seeking freedom, democracy and equality have resolved in many countries, they have been fruitless in Syria. Although there are many reasons for this situation, the effect of foreign powers on the country can be seen as the most important of these reasons. As a matter of fact, in this mixed period, which we can call the Spring of Syria, many groups and external supporters in the country also make it difficult to work on solutions. Syria, the starting point of the Arab world revolutions in the Middle East, lagged behind the popular uprisings, later called the Arab Spring. Although there are many reasons for this situation, the effect of foreign powers on the country can be seen as the most important of these reasons.

Key Words: Arab Spring, Ba'ath Party, Mandate Management, Pan-Arabism, Syria.

1. GİRİŞ

Baas Partisi'nin temelleri 1940 yılında Suriye'de atılmıştır. 1947 yılında Mişel Eflak'ın Arap Diriliş Partisi ve Ekrem Havrani'nin Arap Sosyalist Partisi'nin birleşmesiyle de kuruluş tamamlanmıştır

¹ Bu makale, 3-5 Nisan tarihleri arasında Gaziantep'te düzenlenen 5. Uluslararası GAP Sosyal Bilimler Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

(İnce, 2017: 267). Arap birliği veya Arap milliyetçiliği ideolojisini savunun bu yeni partiye bir nevi başlangıç, diriliş anlamları yüklenmiştir. Baas Partisi ideolojisi, Orta Doğu'da tek bir Arap devleti kurulmasını hedeflemiştir. Baas Partisi Suriye'de ortaya çıkmışsa da, Irak'ta ve birçok Arap ülkesinde de etkili olmuştur. Baas Partisi ilk kongresini 1947 yılında Şam'da yapmıştır. Baascılık, Arap ülkelerinin nerdeyse tümünde örgütlenebilmiş, Baas partisi 1963 yılında Suriye'de 1968 yılında ise Irak'ta iktidarı darbe yoluyla ele geçirmiştir (Ataman, 2012: 8-11).

Baas partisi kendisini Arapların yeniden doğumu, başlangıcı ve dirilişi olarak tanımlamıştır. Fakat Arap Baharında Arap Dünyasının yeniden şekillenmesi sürecine ayak uyduramamıştır. Arap dünyası için bir aydınlanma veya kurtuluş olan Arap Baharı Suriye'de sonuçsuz kalırken birçok Arap Ülkesi Arap Baharı sürecinden etkilenmiş yönetimler ve kanunları değişmiştir.

Baas partisi veya Hizbul-Baath, Arap milletleri arasında bölge sınırlarını kaldıracak, tek milletten yani sadece Araplardan müteşekkil bir devlet kuracaklardı. Bu hedefe bir de sistem belirlenmişti. Bu sistem sosyalist milliyetçi bir düzen olacaktı. Fakat bu yaklaşımlar teoride kalmış, hiçbir zaman fiiliyata geçirilememiştir. Bir nevi perde oluşturan bu düşüncenin arkasında azınlık olan bir grup yükseltilmiştir. Bu azınlık grup bazı Avrupa devletlerince kayırılmış, halkın istek ve ihtiyaçları göz ardı edilmiştir. Özellikle Fransız manda yönetimi döneminde birçok parçaya bölünen ve yönetim kademeleri oluşturulan ülke neredeyse günümüze değin süren çıkar çatışmalarına sahne olmuştur. Ülkenin çoğunluğunu Sünni Araplar oluştursa da yönetimde önemli yerlere gelememişlerdir. Değişen dünyaya ayak uyduramayan bu oligarşi yönetimi her geçen gün daha da otoriter hale gelmiş, her ne kadar seçim ve cumhuriyet görünümü verilse de oligarşi veya kısmen monarşi diyebileceğimiz yönetim anlayışından dışarı çıkılamamıştır (Tansü & Arslan 2018a: 12).

2. BAAS PARTİSİ'NİN İDEOLOJİSİ

Baas partisinin ideolojisi için temel kabul edilen sosyalizm İslam'la benzerlik gösteriyordu. Bu nedenle Baas partisi ideolojisi hazırlanırken emperyalizmin karşısında durulacağına dair görüşler ortaya atılmıştır. Bu düşüncenin oluşma sebebi olarak ise manda yönetimleri döneminde Avrupalı Mandater devletlere karşı oluşan güvensizlik gösterilebilir. Nitekim bu güvensizliğe ise mandater devletlerin Arap ülkeleri üzerinde oluşturdukları sömürgeci yaklaşımlar sebep olmuştur (Tansü&Arslan, 2018b: 81). Bir bütün olmaktan uzak olan milli oluşumların önü de İslami Sosyalizm düşüncesiyle kapatılmıştır. Bu oluşum dışarıdan bakıldığında sağlam görünse de suni bir düzen olmaktan ileriye gidememiştir (Karkın ve Yazıcı, 2015: 203). Ülkedeki azınlık bir grubun zevk ve sefa içerisinde yaşarken halkın geri kalanının hem de çoğunluk olan geri kalanının bu suni yapı içerisinde yerinin olmaması Baas Partisinin oluşturduğu düzenin uzun sürmeyeceğini tüm dünyaya ispatlamıştır. Birkaç farklı yönetim modelinin karışımı olan bu sistem her ne kadar Suriye'de doğsa da kökleri Fransa'ya dayanmaktadır. Birinci Dünya Savaşı yılları bölgede yeniden şekillenmenin yoğun yaşandığı bir dönem olmuştur. Savaşın sona ermesiyle bölgede kurulan Fransız Manda yönetimi birleştirici olmaktan çok ayrıştırıcı bir rol üslenmiştir. Fransa, Suriye'de Sünni çoğunluğa karşın azınlık durumundaki dini grupları kayırmış ve ülke yönetiminde etkin hale getirmiştir (Özlü, Kara ve Karkın, 2017: 479). Muhtemeldir ki günümüzde yaşanan çatışmaların temeli de bu dönemde atılan ayrıştırıcı adımlardan kaynaklıdır. Fransa manda yönetimi Suriye'de Şam-Halep merkezli iki devlet ve birer tane de Alevi-Dürzi devleti kurmuştur. Bu yönetimler varlıklarını 1940'lı yıllara kadar sürdürmüştür. Bu dönemde Arap Dünyasında Pan-Arabizm düşüncesi yaygın hale gelmiştir. Pan-Arabizm felsefesi temelli Baas Partisi'nin kuruluşu da bu döneme denk gelmektedir (İnce, 2017: 262).

1963 yılında da bir darbe girişimi ile Suriye'de yönetimi ele geçiren Baas Partisi her ne kadar Arap milliyetçiliği ve birliğini hedeflese da Araplar arasında da tam bir birlik sağlayamamıştır (Süer, 2012: 4). Nitekim bu düşünce daha sonraki dönemde Suriye'de Müslüman birliği (Panislâmizm) düşüncesine dönecektir. Baas Partisinin Suriye'deki asıl iktidarını 1970-2000 yılları arası dönemde başkanlık yapan Hafız Esad dönemi şekillendirmiştir (İnce, 2017: 274). Sonrasında ise oğlu Beşar Esad yönetimi devralmış ve 2011'e değin bir nevi ülkeyi sorunsuz yönetmiştir.

Baas partisi Suriye dışında birçok Arap ülkesinde de etkili olmuştur. 1949'da Filistin'de, 1951'de Lübnan'da, 1952'de Irak'ta, 1954'te Ürdün'de, 1956'da Bahreyn'de, 1958'de Güney Yemen'de, 1964 de Sudan'da ve 2011'de de Tunus'ta Baas partisi kurulmuştur. Ülkeler içerisinde kurulan partiler dışında Baas Partisi'nin bölgesel olarak kurulduğu yerler de olmuştur. Baas Partisi, 1952-1962 döneminde Libya'da, 2003 ve 2004'te Moritanya'da ve 1966'da Lübnan'da bölgesel ve kısa süreli oluşumlar kurmuştur. Baas Partisi birçok Arap Ülkesinde kurulsada en çok etki ettiği ve uzun süreli olduğu Ülkeler Suriye ve Irak olmuştur (Arslan, 2018: 12).

3. DEĞİŞEN BAAS DÜŞÜNCESİ

Baas Partisi, başlangıçta tüm Arapların desteğini alacak şekilde planlanmıştır. İslam coğrafyası İslâmiyet'in yayıldığı ilk günlerden bu yana bütün Orta Doğu ülkelerini içine alacak şekilde planlar yapan devletlere sahne olmuş, İslâmiyet'in içine doğduğu topraklar olan Orta Doğu veya Arap Dünyası için İslâmiyet birleştirici bir etken oluşturmuştur. Bölgede kurulan birçok İslâm devleti de sosyalist sisteme benzer bir yönetim şekliyle yönetilmiştir. Arap ülkelerinin çoğunda seçim sistemi veya demokrasi var gibi görünse de bu kabul edilebilir bir demokratik yönetim teşkil etmemiştir. Günümüzde dahi Arap dünyasında İsrail dışında demokrasi ile yönetilen bir devlet bulunmamaktadır. Neredeyse bütün Arap devletleri seçimle kurulan yönetimlerce yönetiliyor gibi görünseler de bu durum görünür durum olmaktan ileriye gitmemiştir. Arap ülkeleri Arap Baharı'na kadar olan süreçte diktatörlüklerce yönetilen ülkeler olagelmıştır (Cop, 2015: 89).

Hafız Esad yönetimi döneminde Arap milliyetçisini benimseyen Baas Partisi, başlangıçta Birlik, özgürlük, sosyalizm (*el vahdah, el hurriyah, el istirakiyah*) sloganıyla kitleleri birleştirse de sonraki süreçte insanlara mutsuzluk getirmiştir. Diriliş vadeden Baas Partisi Suriye içinde adaletsizliği ve baskıcılığı ile ön plana çıkarken dış politikada da saldırganlığı ile anılmıştır. Nitekim bu baskıcı yönetim anlayışı ve insanların hürriyetlerini kısıtlayıcı politikaları Suriye'yi Arap Baharı diye adlandırılan halk ayaklanmalarının içine çekmiştir. Arap ülkelerinde demokrasi için yükselen sesler Baas'ın kurulurken hedeflediği İslâm birliği hedefine doğru evrilmeye başlamıştır (Çağ-Eker, 2013: 61). Suriye topraklarında istenmeyen Müslüman Kardeşler şimdi yeni bir oluşum olan Özgür Suriye Ordusu ile ortaya çıkmış, ülke yönetiminden pay isteyen muhalif bir konumda kendini göstermektedir (Cop, 2015: 89).

Arap baharı olarak adlandırılan halk ayaklanmaları ilk olarak 2010 yılı Aralık ayında Tunus'ta başlamıştır. Sonraki süreçte ise adeta bir domino etkisi yaparak Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün, Yemen, Moritanya, Suudi Arabistan, Umman, Irak, Lübnan ve Fas'a sıçramıştır. Orta Doğu'da halkların özgürlük, demokrasi ve eşitlik için kendi devletlerine karşı isyan hareketi şeklinde gerçekleşmiştir. Arap Baharı birçok ülkede rejim ya da yönetim değişikliği ile sonuçlansa da Suriye'de sonuçsuz kalmıştır (Sağsen, 2011: 57-60). Suriye'de Beşar Esad yönetiminin kendi halkına karşı saldırganca tutumu sonucunda ülkede binlerce insanın ölümüne yüz binlercesinin de ülke dışına göç etmesine sebep olmuştur (Dağ, 2013: 86-89).

Suriye'de bugün yaşanmakta olan olaylar daha önceki dönemlerde atılan yanlış adımların neticesi olarak gün yüzüne çıkmıştır. Suriye'de bağımsız bir devletin kurulduğu yıllarda izlenen ayrıştırıcı politika ve baskıcı tutum ülkeyi içinden çıkılmaz bir hale sevk etmiştir. Baas partisi başlangıçta Arap birliğini, sonrasında ise Müslüman birliğini savunmuştur. Parti Kurulduğu Suriye'de dahi bu hedeften çok uzakta kalmış, Hafız Esad döneminde yeniden fikir değişikliğine gitmiştir. Bu süreç partinin kendi kurucularına karşı bir düşmanlık oluşturduğu dönem olmuş Partinin kurucularından Mişel Eflak istenmeyen adam ilan edilmiş ve ülke dışında faaliyetlerini yürütmüştür (Çimen, 2016: 18). Hafız Esad düşünce olarak Suriye'de birlikteliği hedeflemiş bütün politikalarını bu düşünce üzerine kurmuştur. Hafız Esad'ın yerine oğlu Beşar Esad geçmişse de babasının kendi adına sorunsuz yönettiği ülkeyi bir arada tutamamıştır. Hafız Esad döneminde temelleri atılan baskıcı yönetim anlayışı Beşar Esad döneminde değişen dünya dinamiklerine karşı ayakta duramamıştır. Hafız Esad'ın Arap Milliyetçiliği üzerine şekillendirdiği Baas düşüncesi Beşar Esad yönetimi döneminde ülkeyi bir arada tutmak için yeterli olmamıştır. Bu durumun sebepleri ise; değişen dünya

dinamikleri, baskıcı yönetimler sonucu sıkılan halk ve insanların daha özgür yaşama istekleri olarak gösterilebilir.

Baas düşüncesi her ne kadar demokratik yönde eğilim gösterse de bu yeterli görülmemiştir. Göstermelik olarak kurulan sistem iç dinamikleri itibariyle kısıtlayıcı olmaktan vazgeçilmediğini göstermiştir. Baas yöneticileri İslami sosyalizm hedeflese de Arap sosyalizmi dışına çıkamamış, baskıcı bir yönetim anlayışı benimsemişlerdir. Suriye’de sistemin temeli her ne kadar batılılarca atılsa da yönetimin eğilimleri ve Baas düşüncesi sosyalist bir devlet olan Rusya’yı batı karşıtı tutum sebebiyle bölgeye çekmiştir (Çağ ve Eker, 2013: 62).

4. SONUÇ

Sadece Baas Partisi’nin yönetim ve tutumlarına bağlayamayacağımız Suriye olayları başlangıçta Arap Baharı olayları gibi algılansa da farklı bir boyuta evrilmiştir. Baas Partisin devamı niteliğinde olan Beşar Esad yönetimi kendi konumunu korumak için nerdeyse tüm dünyaya karşı cephe almıştır. Bu süreç içerisinde birçok kez şekil değiştiren Baas düşüncesi her ne kadar ülkeyi korumak için çözümler üretse de yetersiz kalmıştır.

Hafız Esad döneminde dışlanan Müslüman Kardeşler Beşar Esad döneminde kendilerine farklı bir cephe oluşturmuşlar ve yönetimde yer almak için yoğun çalışmalara girişmişlerdir. Ülkedeki farklı grupların dış bağlantıları ülkedeki iç savaşı içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Dolayısıyla Müslüman Kardeşler destekçisi olan Özgür Suriye Ordusu(ÖSO) şu anki yönetime muhalif en büyük grubu oluşturarak ve birçok dış gücün desteğini de arkasına alarak ülkenin geleceği için önemli bir konum edinmiştir.

Son dönemde ÖSO dışında ülkede birçok muhalif grup olduğu gibi birçok da destekçisi bulunmaktadır. Bu gruplar etnik köken ve din ayrımı yapılmaksızın farklı farklı oluşumlar kurmuştur. Bölge adeta büyük devletlerin kendi güçlerini gösterme yarışına girdiği bir cepheye dönüşmüş durumdadır. Ülkeden kaçışlar dünya için mülteci sorununu ortaya çıkarırken, ülkesinden çıkmak istemeyen insanları ise her an gelebilecek ölümle yaşamaya zorlamaktadır. Ülkede tekrardan düzen ve barışın sağlanabilmesinin ise yönetim değişikliği ile olabileceği düşünülmektedir. Bu süreç er ya da geç Baascılığın sonunu getirecektir. Suriyeli binlerce insanın istediği de budur.

KAYNAKLAR

- Arslan, G. (2018). *Türkiye - Suriye İlişkilerinde Kriz Dönemlerinin Değerlendirilmesi (1915 - 1998)*, Y. E. Tansü (Ed.), Gaziantep: İksad Publishing House
- Ataman, M. (Nisan 2012). *Suriye’de İktidar Mücadelesi, Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum*, Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplumsal Araştırmalar Vakfı, S.6.
- Cop, B. (Ekim 2015). “Ortadoğu’da Diktatörlük Sonrası Seçim Sistemi Tasarımı: Mısır ve Irak”, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S: 53, ss. 87-101.
- Çağ, G. ve Eker, S. (2013). “Ortadoğu’da Baas Rejimleri: Suriye ve Irak”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, S. 2, ss. 057-072.
- Çimen, M. (2016). *Milli Güvenlik Stratejileri Açısından Hafız Esad Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi, T.C. Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Dağ, A. E. (2013). *Suriye Bilad-İ Şam’ın Hazin Öyküsü*, İstanbul: İHH, (http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201183_13) (18.02.2012).
- İnce, E. (2017). “Suriye’de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye”, *Tarih ve Günce*, S. 1 , ss. 261-280.

Karkın, V., Yazıcı, Ö. (2016). “Arap Baharı'nın Suriye'ye Yansıması ve Türkiye'ye Sığınan Mülteciler (Gaziantep Örneği)”, *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 4 (12) , ss. 201-214.

Özlı, Z. , Kara, A., Karkın, V. (2017). “Suriye Özelinde Arap Baharı ve Türkiye'ye Etkileri”, Samsun: *Canık Sempozyumu, Geçmişten Günümüze Göç I*, ss.477-484.

Sağsen, İ. (Temmuz, Ağustos 2011). “Arap Baharı, Türk Dış Politikası ve Dış Algılaması”, *Orta Doğu Analiz*, C: 3, S: 31-32. , ss.57-67.

Süer, B., (2012). “Suriye'de Değişim Çabaları: Bir Bağlam ve Süreç Analizi”, *Akademik Ortadoğu*, Cilt 6, S.2, ss.1-20.

Tansü, Y. E., Arslan, G. (2018a). “Suriye Krizi (1957)”, *Social Mentality and Research Thinkers Journal Smart Journal*, C.4, S.12, ss. 640-647 (<http://www.smartofjournal.com/>) (04.03.2020).

Tansü, Y. E., Arslan, G. (2018b). “Türkiye-Orta Doğu ilişkileri ve Bağdat Paktı”, *Social Science Development Journal*, C. 3, S.12, ss. 424-423. (<http://ssdjournal.org/>) (04.03.2020).